

ŚREDNIOWIECZNE ZAPISKI W NEKROLOGU KLASZTORU NORBERTANEK NA ZWIERZYŃCU

Charakterystycznym dla środowiska klasztornego źródłem był nekrolog, o którym bez przesady można powiedzieć, że jest to najlepszy materiał dla odtworzenia kręgu osób związanych z danym klasztorem oraz (gdy brak ksiąg profesji) najpełniejszy rejestr członków konwentu. Dzięki księgom zmarłych można także pokusić się o odpowiedź na pytanie, które klasztory przodowały w życiu monastycznym, a które miały jedynie znaczenie lokalne ¹.

Każde zgromadzenie prowadziło własną księgę zmarłych, ale nie wszędzie dotrwały one do naszych czasów, a te którymi dysponujemy różnią się pod względem wartości. Spośród nekrologów powstałych w klasztorach norbertańskich najcenniejszy jest orbitariusz opactwa św. Wincentego pod Wrocławiem — jedyny w tej grupie, który zachował się w oryginale z okresu średniowiecza. Wszystkie pozostałe znamy jedynie z późnych kopii lub redakcji ².

Mało znanym źródłem jest księga zmarłych klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu. Jednym z pierwszych badaczy, który zetknął się z nekrologiem zwierzynieckim był T. Wojciechowski, a najstarsze zapisy tej księgi posłużyły mu do zbudowania hipotezy o zaginionym

¹ Z. Perzanowski, *Nekrolog formą dokumentacji życia społecznego w średniowieczu*, w: *Powstawanie — przepływ — gromadzenie informacji. Materiały z I Symposium nauk dających poznać źródła historyczne. Problemy warsztatu historyka*, Toruń 1978 s. 84 n.; M. Kaczmarek, *Nekrolog lubiński. Próba krytyki przekazu*, „*Studia Źródłoznawcze*” t. 26: 1981 s. 113–140; C. Deptuła, *Skład i liczebność konwentów żeńskich w Polsce w 2 połowie XII i 1 połowie XIII wieku*, w: *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL*, nr 16: 1968 s. 198–200.

² Nekrolog opactwa św. Wincentego we Wrocławiu, wyd. K. Maleczyński, MPHn t. 9 cz. 1 1971 (dalej cyt.: Ołb); M. Perlbach, *Das Totenbuch des Prämonstratenserinnen-Klosters Zuckau bei Danzig*, Danzig 1906 (dalej cyt.: Żuk); W. Wattenbach, *Nekrolog des Klosters Czarnowanz*, w: „*Zeitschrift*

roczniku kościoła Salwatora ³. Nekrologiem tym zainteresowali się również A. Żak i Z. Kozłowska-Budkowa ⁴, ale dopiero C. Deptuła dokonał źródłoznawczego rozpoznania tego zabytku, dość wysoko ocenił jego wartość i postulował wydanie go drukiem ⁵.

Rękopis nekrologu pochodzi z 1719 r. i nosi tytuł: Poczet Imion w Panu Bogu Spoczywających Braci, Sióstr y Dobrodziejów Po Wszystkich Klasztorach Premonstratu Polskiego Zmarłych..., a sporządzony został przez Józefa Hermana Zawarskiego, wikarego zwierzyńskiego. Jest to kodeks papierowy o wymiarach 24 na 36 cm, oprawiony w skórę, bez ozdób. Przechowywany jest w archiwum klasztornym pod sygnaturą 38. Zawiera 121 stron numerowanych ręką Zawarskiego, a na nich ponad 2 tysiące zapisek komemoracyjnych dotyczących osób od XII (Jaksa zm. 1176) od początków XVIII w. Zdecydowana większość wpisanych do nekrologu imion i nazwisk została opatrzona rocznymi datami zgonu ⁶. Drugą grupę stanowią wyodrębnione przez nas zapiski, które nie posiadają dat rocznych, a tylko dzienne (z dwoma wyjątkami: Anna Chełmska, zm. 1537 i Albert,

der Ver. für Geschichte and Alter. Schlesien" t. 1: 1855–56 zes. 2 s. 226–228 (dalej cyt.: Czarn.); *Nekrolog klasztoru norbertanek w Strzelnie*, wyd. W. Kętrzyński, MPH t. 5: 1888 s. 719–767 (dalej cyt.: Strzel). Z obituariuszy związanych z Polską klasztorów czeskich wymienimy: J. Emmeler, *Necrologium Doxanense*, w: Sitzungsberichte der Königl.-böhmischen Gessellschaft der Wissenschaften in Prag. Vorträge in den Sitzungen des Classe für Philosophie, Geschichte und Philologie, 1884 (dalej cyt.: Doks); *Das älteste Totenbuch des Praemonstratenser Chorfrauenstiftes Chotieschau*, wyd. B. F. Grassl, „Analecta Praemonstratensia” t. 7: 1931, zes. dod. Nekrolog opactwa w Strahowie, spisywany od 1588 r., znajduje się w Pradze: „Pamatnik Narodneho Pismennictwa”, sygn. DJ IV 13.

³ T. Wojciechowski, *O rocznikach polskich X–XV wieku*, w: *Pamiętnik Akademii Umiejętności*, Wyd. Hist.–Filozof. t. 4: 1880 s. 171.

⁴ A. Żak, *Praepositi in monasteria Zwierzyńiec in Polonia*, w: *Anal. Praem.* t. 6: 1930 s. 359–363; Z. Kozłowska-Budkowa, *Uposażenie klasztoru PP. Norbertanek w Imbramowicach*, w: *Studia ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. 2, Kraków 1938 s. 379 stwierdziła, że nekrolog imbramowski wywodzi się bezpośrednio ze zwierzyńskiego. Dodajmy więc, że jedyny istniejący dzisiaj nekrolog klasztoru w Płocku przechowywany jest w klasztorze na Zwierzyńcu (na oznaczenie archiwum klasztorowego przyjmuje skrót ArZw) pod sygnaturą 39. Pierwsza zapiska ma datę roczną 1598, a ostatnia 1907.

⁵ C. Deptuła, *O niektórych źródłach do historii zakonu premonstratenskiego w Polsce w XII i XIII wieku*, w: „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 22: 1971 s. 199 nn.

⁶ Dla przykładu podamy kilka takich zapisek: 20 stycznia Bogumila. Jacobus prior Chebdoviensis 1571, 24 stycznia Joannes. Vitus, Nicolaus Narebski abbas Sandecensis 1581, 2 luty Martinus organarius. Catharina mieyszczka soror nostra 1545.

opat witowski zm. 1359), dotyczące bez wątpienia osób zmarłych w średniowieczu (XII–XV w.), z których część udało się zidentyfikować za pomocą innych źródeł. Zapiski średniowieczne dotyczą przede wszystkim osób zakonnych: opaci 32 zapiski, prepozyci 28, przełożone 12, przeorzy 17, podpreorzy 1, kustoszki 1, kustosze 1, klucznicy 1, bracia 223, siostry 133, konwersi 90, konwerski 14.

Pod względem ilości zapisek kontakty Zwierzyńca z innymi klasztorami premonstratenskimi przedstawiają się następująco: Brzesko 52 zapiski, Witów 15, Nowy Sącz 14, Imbramowice 12, Płock 6, Krzyżanowice 5, Busko 4, Wrocław–Ołbin 2, Tepl w Czechach 2, Czarnowasy 1. Zwraca uwagę bardzo mała ilość zapisek dotyczących klasztorów śląskich i czeskich oraz zupełny brak adnotacji o Strzelnie i Żukowie. Należy jednak pamiętać o trudnościach związanych z identyfikacją osób należących do społeczności zakonnej spowodowanych używaniem w nekrologach skrótów i częstym powtarzaniem się tych samych imion ⁷. Na podkreślenie zasługuje tutaj fakt, że większość osób zakonnych odnotowanych w nekrologu zwierzyńskim nie występuje w żadnym innym źródle. Nie jest przecież tajemnicą, że spisy opatów, prepozytów i przeorzy polskich klasztorów norbertańskich wykazują znaczne, zwłaszcza w przypadku XII i XIII w. luki (z wyjątkiem opactwa św. Wincentego) ⁸, toteż wydobyte tych nieznanych skądinąd imion z nekrologu zwierzyńskiego uznaliśmy za pożądane z punktu widzenia dalszych badań nad zakonem św. Norberta. Osoby świeckie reprezentowane są zaledwie w kilkunastu zapiskach: królowie, księżne i księżęta 5 zapisek, rycerze 8, służba klasztorna 4.

Jeśli chodzi o wiarygodność dziennych dat zgonów osób odnotowanych w orbitariuszu zwierzyńskim, to musimy powiedzieć, że wyjątkowo tylko daty naszego źródła zgadzają się z innymi nekrologami (można je zweryfikować za pomocą nekrologu ołbińskiego i doksań-

⁷ J. Wollasch, *Mönchtum des Mittelalters zwischen Kirche und Welt*, München 1973 s. 86.

⁸ Spisy przełożonych polskich klasztorów norbertańskich: N. Backmund, *Monasticum Praemonstratense*, t. 1, Berolini–Novi Eboraci (wydanie 2) 1983 s. 402–432; S. Kuraś, *Katalog opatów klasztoru premonstratenskiego w Brzesku*, „Nasza Przyszłość” (dalej cyt.: NP), t. 9: 1959 s. 39–49; *Dokumenty klasztoru PP. Norbertanek w Imbramowicach z lat 1228–1450*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, Kraków 1948 s. 81 (dalej cyt.: DokIm) K. Kramarska-Anyszek, *Dzieje klasztoru PP. Norbertanek w Krakowie na Zwierzyńcu do roku 1840*, NP t. 47: 1977 s. 160–161; R. Grodecki, *Dzieje klasztoru premonstratenskiego w Busku w wiekach średnich*, RAUWHF t. 57: 1913–14 s. 84; A. Żak, *dz. cyt.*, B. Kumor, *Kopiarz opactwa norbertanów w Nowym Sączu*; „Studia Historyczne” (dalej cyt.: SH) t. 17: 1974 s. 474.

skiego). Wynika stąd, że w miarę kolejnych redakcji zapiski ulegały przesunięciom w rubrykach, były dublowane lub po prostu kasowane⁹. Można zauważyć, żeienne daty zgonów w nekrologu zwierzynieckim wręcz nie służą w ogóle identyfikacji, jednakże publikując owe średniowieczne zapiski zachowaliśmy układ dat dziennych oznaczonych cyframi po lewej stronie. Dla identyfikacji pozostaje zatem inna droga, a mianowicie poszukiwanie związków między odnotowanymi w nekrologu osobami a klasztorami premonstratenskimi. Przywołamy tu opinię Z. Perzanowskiego, który stwierdził, że autorzy kolejnych redakcji orbitariuszy wymazywali często „mniej ważne” imiona wielmożów, a w kompilacjach z XVII–XVIII w. występuje ponadto zjawisko „sumowania imion”. Autor ten dostrzegł również na podstawie wielu przebadanych nekrologów, że o wpisaniu do księgi zmarłych imienia możnego decydował ciasno pojęty interes konkretnego środowiska klasztornego, stąd nawet nie wszystkich członków rodziny fundatora wpisywano do nekrologu, lecz tylko tych, którzy szczególnie zasłużyli się dla klasztoru¹⁰.

Możemy zatem przypuszczać, że nieliczne adnotacje dotyczące moźnych z okresu średniowiecza w nekrologu zwierzynieckim odzwierciedlają bezpośrednio związki między nimi a klasztorem. Z tego względu uważamy za niezwykle istotne, że zachowały się w osiemnastowiecznej redakcji imiona Jaksy, Leonarda, rycerza Wincentego z Mazowsza, księżnych Heleny i Ludmiły. Można przyjąć, że imiona te za każdym razem przepisywano przy sporządzaniu nowych redakcji nekrologu i dzięki temu znalazły się one w wersji, którą obecnie dysponujemy.

Nie ulega wątpliwości, że najstarsza redakcja nekrologu, która powstała, jak słusznie sądzi C. Deptuła w XII–XIII w., zawierała znacznie więcej imion osób świeckich należących do kręgu rodziny i przyjaciół fundatora oraz licznych dobroczyńców i ofiarodawców¹¹. Z nekrologu klasztoru w Doksanach znalazło się siedem zapisek w obitariuszu zwierzynieckim (Leonardus conversus, Petronilla soror nostra, Anna soror nostra, Margareta soror nostra, Margareta et Jutta sorores nostrae, Sdyslaus frater noster, Scolastica soror nostra), co pozwala przypuszczać, że jedna z najwcześniejszych redakcji pochodzi z przełomu XII i XIII w., czyli z okresu gdy na Zwierzyniec przybyła prawdopodobnie kolonia z Doksan¹². Prawdopodobnie w

⁹ C. Deptuła, *dz. cyt.*

¹⁰ Z. Perzanowski, *dz. cyt.*, s. 84, 91, 225–226.

¹¹ C. Deptuła, *dz. cyt.*; por. Ołb. s. XXXIX i Czarn. s. 226–228.

¹² Doks. s. 93, 95, 97, 98, 118; por. zapiski zwierzynieckie z 13 maja, 29 maja, 8 stycznia i nast.

drugiej połowie XIII w. sporządzono nową redakcję nekrologu, do której wciągnięto część zapisek z pierwotnej wersji, przede wszystkim o Jaksie, księżnej Helenie, komesie Leonardzie i innych. Sądzimy, że przy konstruowaniu nowej redakcji posilkowano się nekrologiem opactwa w Brzesku (zaginionym), o czym świadczy wielka liczba imion opatów i zakonników brzeskich, przy stosunkowo niewielkiej ilości zapisek dotyczących Zwierzynca. Dopiero w okresie nowożytnym stosunek ten uległ odwróceniu.

Nekrolog klasztoru na Zwierzyncu to jeden z niewielu rękopisów tego zgromadzenia sięgających początkami średniowiecza. Należy on do najcenniejszych źródeł zwierzynieckich, obok zachowanego z XVI stulecia kopiarza oraz ksiąg sądu wyższego prawa niemieckiego.

Januarius

1. Andreas frater noster.
2. Mathias prepositus huius loci¹³. Heclaul conversus frater noster. Hermannus conversus frater noster.
3. Catharina soror nostra¹⁴. Venceslaus, Petrus, Thobias fratres nostri.
4. Petrus prepositus huius loci¹⁵. Joannes prepositus huius loci¹⁶. Christina soror nostra¹⁷. Mathias conversus frater noster.
5. Stanislaus prior Brestensis¹⁸. Martinus frater noster.

¹³ W Ołb s. 59 pod datą 22 lipca występuje „Mathias quondam prepositus in Zuerincia”. Na Zwierzyncu był około 1263 r. brat Matias przy boku prepozyta Teodora; por. *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej*, t. 1, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874 (dalej cyt.: KodDKK) nr 64. Poprzedni znany ze źródeł datowanych prepozyt to Detwin wzmiankowany w 1252 r. Jest możliwe, że prepozyt wpisany do nekrologu zwierzynieckiego i ołbińskiego, zagadkowy Matias, to brat Matias znany z 1263 r. Czas jego rządów na Zwierzyncu moglibyśmy położyć na początek drugiej połowy XIII w. (po Detwinie, a przed Teodorem).

¹⁴ Nieznana bliżej siostra Katarzyna występuje w 1452 r.; zob. K. Kramarska-Anyszek, *dz. cyt.*, s. 148.

¹⁵ Piotr prepozyt na Zwierzyncu w latach 1476–1490; ArZw dyplom nr 15, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej cyt.: ArKr) Acta Officialia Cracoviensia (dalej cyt.: AOf) t. 3 s. 116.

¹⁶ Jan prepozyt na Zwierzyncu w latach 1496–1502; ArZw dyplom nr 22 i nast.

¹⁷ Siostra Krystyna na Zwierzyncu wzmiankowana jest w 1375 r.; zob. *Kodeks dyplomatyczny m. Krakowa*, wyd. F. Piekosiński, t. 1, Kraków 1879 (dalej cyt.: Kodmk) nr 49.

¹⁸ N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 412 nie uwzględnia zupełnie przeorów brzeskich, aczkolwiek źródła datowane znają ich przynajmniej dwu: Wacław (1279) i Mikołaj (1337); zob. KodDKK t. 1 nr 82 i 162, a nekrolog klasztoru na Zwierzyncu wymienia, oprócz przeora Stanisława, aż 14 imion przeorów brzeskich.

6. Stanislaus abbas Brestensis ¹⁹. Stanislaus abbas Neosandecensis ²⁰. Sdislaus miles confrater noster ²¹.
7. Stanislaus prepositus huius loci ²². Simon, Michael, Martinus fratres nostri. Sdislaus prior chebdoviensis ²³ Henricus conversus frater noster.
8. Sdislaus, Stanislaus fratres nostri. Petrus conversus frater noster. Elisabeth, Regina sorores nostrae.
12. Henricus abbas Teplensis ²⁴.

¹⁹ W średniowiecznym opactwie brzeskim było aż czterech opatów o imieniu Stanisław. Są oni wzmiankowani w latach 1293, 1391, 1418–20 i 1489–98; *Monasticon* t. 1 s. 412; ArKr AOf 11 s. 285.

²⁰ Listę opatów sądeckich opublikował B. Kumor, *dz. cyt.*, s. 474 na podstawie kopiarza z 1764 r. przechowywanego w archiwum parafii Św. Małgorzaty w Nowym Sączu. W kopiarzu tym na st. 65 nie ma opatów Grzegorza, Mikołaja I oraz Stanisława, których N. Backmund umieszcza w drugiej połowie XV w.

²¹ Pod 3 kwietnia w Ołb. s. 33 został odnotowany „Sdislaus miles cognatus fundatoris”, którego możemy poszukiwać w kręgu Łabędziów. Przepuszczalnie znany z Ołb. Zdzisław to Zdzieszka, który ofiarował opactwu przed 1193 r. wieś; por. *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, t. 1–3, wyd. K. Maleczyński, A. Skowrońska, Wrocław 1956–64 (dalej cyt.: KodŚl (M)) t. 1 nr 70. Brak podstaw by łączyć go bezpośrednio ze Zwierzyniec, mało prawdopodobne wydaje się nam również, że zapiska o Zdzisławie została na Zwierzyniec przeniesiona z Ołbina, ponieważ w takim przypadku musielibyśmy przyjąć, że przetrwała ona wszystkie redakcje nekrologu, mimo że Zdzisław nie był ofiarodawcą dla naszego konwentu. Warto zauważyć, że klasztor zwierzyniecki posiadał przed 1254 r. wieś Jaksice; KodDKK t. 1 nr 40, która jednak nie występuje wśród dóbr klasztornych w XIV i XV w. Jej lokalizacja i osoba, która nadała ją klasztorowi nie są znane. Jaksice koło Koszyc były w XII w. własnością Jaksy z Miechowa, fundatora naszego klasztoru, ale otrzymał je klasztor benedyktynów w Sieciechowie. Natomiast Jaksice koło Miechowa zostały, według dokumentu z 1230 r., nadane klasztorowi w Miechowie przez Wita, syna Zdzisława z Jaksic; zob. *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, pod red. A. Gąsiorowskiego, (dalej cyt.: SHG) cz. 2 zesz. 2, Wrocław 1989 s. 197–8. Gdyby przyjąć, że klasztor zwierzyniecki posiadał część Jaksic koło Miechowa, moglibyśmy zapiskę obituarną łączyć ze Zdzisławem z Jaksic.

²² Stanisław prepozyt zwierzyniecki w latach ok. 1356–1372; *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 1–4, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1876–1905 (dalej cyt.: KodMłp) t. 3 nr 713 oraz N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 428 oraz prawdopodobnie ten sam ponownie w 1375 r.; *Zbiór dokumentów małopolskich*, t. 1–8, wyd. I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś, Kraków–Wrocław 1962–1973 (dalej cyt.: ZDM) t. 4 nr 955.

²³ Zob. przyp. 18.

²⁴ Henryk opat klasztoru w Tepl w Czechach w l. 1272–1277; por. H. J. Karlik, *Gründung der Prämonstratenser Abtei Tepl in Böhmen*, Leipzig–Meissen 1856; Te go Ź, *Hroznata und die Prämonstratenser Abtei Tepl*, Pilsen 1870; H. Tyl, *Klaster Teplá*, Pílen 1947.

13. Leonardus frater noster. Albertus conversus frater noster. Brathomila soror nostra.
14. Nicolaus conversus frater noster. Marka conversa soror nostra.
16. Henricus frater noster. Dobroslava soror nostra.
17. Gregorius, Joannes fratres nostri.
19. Nicolaus frater noster. Elisabeth soror nostra.
20. Bogumila soror nostra.
21. Stanislaus confessarius huius loci. Martinus frater noster.
24. Stanislaus frater noster. Agnes soror nostra.
26. Johannes, Vitus fratres nostri.
28. Boguslava soror nostra. Andreas prepositus Krzyżanoviensis ²⁵. Florianus profesus chebdoviensis.
29. Johannes frater noster. Nicolaus abbas Brestensis ²⁶. Petrus conversus frater noster.
30. Eva soror nostra. Bartholomeus conversus frater noster.
31. Laurentius abbas Chebdoviensis ²⁷. Mathias, Sigismundus fratres nostri.

Februarius

1. Elisabeth abbatissa Imbramovicensis ²⁸. Gregorius frater noster. Venceslava soror nostra. Abraham Homontowski cofrater noster ²⁹.
2. Martinus organarius.

²⁵ Prepozyt skądinąd nieznan, jednakże wykaz prepozytów klasztoru w Krzyżanowicach jest wysoce niekompletny. N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 416 nie uwzględnił najstarszego ze znanych prepozyta Szymona wzmiankowanego w 1247 r.; zob. *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 3, Warszawa 1847 (dalej cyt.: KodPol) nr 25, Jana z 1377 r. zob. ZDM t. 4 nr 1032 i Mikołaja z 1437 r.; AGAD dyplom 2534.

²⁶ Prawdopodobnie jest to opat brzeski Mikołaj z Buska znany z 1425 r.; Backmund, *dz. cyt.*, s. 412.

²⁷ Opat o tym imieniu nie został w Brzesku poświadczony; por. S. Kuraś, *Katalog*, s. 39 i nast. Opat Wawrzyniec występuje natomiast w Nowym Sączu na przełomie XV i XVI w.; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 418. Opactwo Świętego Ducha w Nowym Sączu było filią Brzeska, możliwe zatem, że Wawrzyniec był początkowo opatem w Brzesku, a przed 1502 r. objął urząd w Nowym Sączu.

²⁸ Elżbieta przeorysza w Imbramowicach w XV w.; DokIm s. 81. Jest interesujące, że występuje ona z tytułem opatki, który był w zakonie św. Norberta zastrzeżony dla klasztorów męskich. Przełożone imbramowickie tytułowały się opatkami już w pierwszej połowie XIII w.; por. C. Deptuła, *Początki klasztorów norbertańskich w Dębni-Imbramowicach i Płocku*, „Roczniki Humanistyczne” t. 16: 1968 zesz. 2 s. 17 i nast.

²⁹ Zob. przyp. 41.

3. Michaelis prepositus huius loci ³⁰.
4. Anna soror nostra. Petrus miles confrater noster ³¹.
5. Martinus confessarius frater noster. Venceslava soror nostra. Jacobus conversus frater noster.
7. Anastasia soror nostra. Bromislava soror nostra ³².
8. Petronella soror nostra. Petrus conversus frater noster. Theodorus frater noster.
9. Paulus frater noster.
10. Gertrudis soror nostra ³³. Ursula soror nostra. Mathias frater noster. Bartholomeus abbas Sandecensis ³⁴.

³⁰ W Ołb. s. 13 pod 2 lutego występuje „Michael prepositus in Zuerincia”, tożsamy z prepozytem Michałem odnotowanym w Czarn. s. 226 pod tą samą datą. Ustalenie czasu rządów Michała na Zwierzyniec jest trudne, ze względu na niekompletność wykazu prepozytów. Ponieważ jednak spis ten nie ma większych luk jeśli idzie o okres od drugiej połowy XIII do XV wieku, jest możliwe, że Michał był prepozytem w pierwszej połowie XIII stulecia.

³¹ Nie jest to zapewne Piotr z dokumentu dla opactwa św. Wincentego we Wrocławiu z 1193 r. ponieważ tamten nosił tytuł komesa (odnotowany w Czarn. s. 226 pod datą 22 marca); por. A. Bogucki, *Komes w polskich źródłach średniowiecznych*, Warszawa–Poznań 1972 s. 40–43. W źródłach małopolskich z pierwszej połowy XIII w.; zob. KodDKK t. 1 nr 14, 36 i nast. występuje kilkakrotnie Petrus miles, brak jednak najmniejszych nawet podstaw by wiązać te wzmianki ze Zwierzyniecem.

³² Imię to należy zapewne odczytać jako Bronislawa. Jest ona odnotowana jeszcze pod 28 lutego i 10 września, natomiast Ołb. s. 35 notuje pod 5 kwietnia „Bronislava soror de Zverincia”. Wydaje się, że zapiska ołbińska może dotyczyć najlepiej znanej w średniowieczu zakonnicy zwierzynieckiej, błogosławionej Bronislawy. Dokładne określenie daty śmierci tej siostry jest utrudnione ze względu na to, że jej święto przypada na 30 sierpnia; por. A. King, *Liturgies of the Religious Orders*, London 1955 s. 197. Nasze zapiski obituarne można podzielić na dwie grupy: ołbińska i dwie zwierzynieckie notują zgon Bronislawy w lutym–kwietniu, zapiskę z 10 września oraz święto przypadające na 30 sierpnia wiązałibyśmy z translacją zwłok z pustelni do kościoła klasztornego, a najbliższa chronologicznie śmierci Bronislawy jest zapiska z Ołbina, co pozwalałoby przyjąć, że jej śmierć nastąpiła 5 kwietnia. Prawdopodobnie zapiski zwierzynieckie notujące śmierć Bronislawy w lutym uległy podczas kolejnych redakcji przesunięciu. Należy jednak zaznaczyć, że kalendarz klasztorny, zachowany w redakcji dopiero z 1843 r. ma zapiskę o Bronislawie pod datą 3 września; Praga, Pamiątki Narodnego Pisemnictwa, sygn. DJ III 11 s. 21 nast. Niestety nie udało nam się dotrzeć do rękopisu kalendarza zwierzynieckiego pochodzącego z XVII w. Kwestia ta jest warta zbadania gdyż powątpiewa się we wczesną genezę kultu bł. Bronislawy; zob. B. Przybyszewski, *Bronislawa*, w: *Hagiografia Polska*, pod red. R. Gustawa, Poznań t. 1: 1971 s. 203–212.

³³ Ołb. s. 14 notuje siostrę Gertrudę pod 4 lutego.

³⁴ Bartłomiej opat w Nowym Sączu w l. 1419–1442; N. Backmund, *dz. cyt.* s. 418; B. Kumor, *dz. cyt.*, s. 474.

11. Petrus sandecensis. Thomas frater noster. Boguslaus prior Chebdoviensis ³⁵.
12. Petrus frater noster. Bartholomeus frater noster. Mathias conversus frater noster.
13. Boguslaus frater noster.
14. Patres Bartholomeus, Stanislaus, Valentinus, Jacobus organarius, Blasius fratres nostri.
15. Donatus prior Chebdoviensis ³⁶. Bogdanus frater noster.
18. Martinus conversus frater noster.
19. Andreas, Conradus, Bartholomeus, Petrus fratres nostri.
22. Augustinus conversus frater noster.
23. Margarita soror Imbramovicensis. Dobroslava soror nostra.
24. Petrus frater noster.
25. Benedictus frater noster.
26. Nicolaus frater noster.
27. Joannes frater noster.
28. Wilhelmus abbas Vratislaviensis ³⁷. Bronislava soror nostra ³⁸.

Martius

1. Margerita soror nostra ³⁹.
2. Stanislaus, Stephanus, Clemens pater fratres nostri. Stanislava soror nostra.
3. Petrus, Hyeronimus fratres nostri.
4. Hedwigis Stradomska soror nostra ⁴⁰.
5. Agnes soror nostra. Ursula Chomontowska soror nostra ⁴¹.
6. Petrus abbas Vitoviensis ⁴².

³⁵ Zob. przyp. 18.

³⁶ Zob. przypis 18.

³⁷ Było trzech opatów ołbińskich o tym imieniu rządzących w latach 1271–90, 1299–1308 i 1352–1363; N. Backmund, *dz. cyt.* s. 406; Ołb s. 13 notuje zgon opata Wilhelma pod 2 lutego a Żuk na s. 3 pod 3 stycznia.

³⁸ Zob. przyp. 32.

³⁹ W Ołb s. 18 występuje pod 19 lutego „Margareta soror de Zverincia”.

⁴⁰ Siostra Jadwiga Stradomska została w 1490 r. wymieniona zaraz po przeorzy; ArZw dyplom 18.

⁴¹ Anna Chomątowska jest poświadczona jako siostra zwierzyniecka w 1490 r.; ArKr AOf 11 s. 331. Przyuszczalnie pochodziła ona z wsi Chomętów w powiecie chęcińskim, gdzie własność rycerska jest poświadczona już w 1331 r.; *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, t. 1–2, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965–73 nr 39. Jej krewnym był zapewne odnotowany 1 lutego Abraham.

⁴² Piotr opat w Witowie ok. 1442; N. Backmund, (*dz. cyt.*), s. 424.

8. Katharina soror nostra. Nicolaus conversus frater noster.
11. Petrus, Joannes fratres nostri.
14. Vincentius abbas Vroclaviensis ⁴³.
15. Anna Chelmska soror nostra ⁴⁴.
16. Blasius frater noster.
17. Anna Carska custodissa soror nostra ⁴⁵.
18. Klemens prepositus huius loci ⁴⁶.
20. Princeps Jaxa fundator monasterii Zwierzenicensis ⁴⁷.

Aprilus

1. Dobroslava soror nostra. Tobias frater noster.
2. Wilhelmus frater noster.
3. Martinus conversus frater noster. Marcus, Mathias, Jacobus fratres nostri.
4. Anna magistra soror nostra ⁴⁸. Margarita soror nostra. Simon

⁴³ Prawdopodobnie nie jest to opat ołbiński, ponieważ wykaz tamtejszych przełożonych nie ma żadnych luk i nie występuje tam Wincenty. Możliwe, że wpisano tu omyłkowo Wincentego opata Witowa z ok. 1418; por. N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 424.

⁴⁴ Anna Chelmska była przeoryszą na Zwierzyńcu w l. 1508–1537; zob. K. Kramarska-Anyszek, *dz. cyt.*, s. 149.

⁴⁵ Anna Karska była kustoszka w 1490 r.; ArZw dyplom 18.

⁴⁶ Klemens prepozyt na Zwierzyńcu ok. 1288 r.; KodPol t. 3 nr 66.

⁴⁷ Jaksza był fundatorem klasztoru bożogrobowców w Miechowie i norbertanek na Zwierzyńcu; zob. J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis, tzw. autograf*, w: Archiwum Kapituły Krakowskiej, rps 197 s. 39; Tenże, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, ks. 5, Warszawa 1973 s. 73. Związki Jaksy z zakonem premonstratorskim potwierdza Ołb s. 21 i Doks s. 96. Według tych źródeł zmarł on 26 lub 27 lutego, a roczną datę śmierci, rok 1176 podał *Rocznik Kapituły Krakowskiej*, MPHn t. 5 s. 61. Jaksza występuje także na dokumencie dla klasztoru norbertanów w Grobi na wyspie Uznam. Zapiska z nekrologu zwierzynieckiego potwierdza niezależnie od Długosza fakt ufundowania klasztoru przez Jakse, ale kilkakrotnie redakcje spowodowały przesunięcie daty śmierci: o Jaksie zob. ostatnio J. Bieniak, *Polska elita polityczna XII w., w: Społeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 4, pod red. S. M. Kuczyńskiego, Warszawa 1990, s. 67–107 oraz J. Rajman, *Dominus-comes-princeps. Studium o Jaksach w XII wieku*, SH t. 33: 1990 s. 3–4 s. 347–369.

⁴⁸ Tytuł magistry poświadczony jest na Zwierzyńcu w 1263 r. równocześnie z godnością przeoryszy; KodDKK t. 1 nr 64. Wedle statutów magistra miała się zajmować nowicjatem, jednakże odnotowana w 1263 r. magistra Marka występuje na dokumencie przed przeoryszą Wacławą. Zapiska o Annie może również dotyczyć jakiejś postaci z wczesnych dziejów Zwierzyńca, kiedy ściśle rozdział kompetencji nie był jeszcze ustalony, podobnie jak stosunki z opactwem brzeskim. Długosz stosuje potrójną tytulaturę, nazywa bowiem przeoryszę

- frater noster. Andreas prior Chebdoviensis ⁴⁹.
5. Cristina soror nostra. Sophia conversa soror nostra.
6. Venceslaus frater noster.
8. Stanislaus de Krzyżanowice frater noster.
9. Radoslava conversa soror nostra.
10. Catharina soror nostra. Bratomila soror nostra.
11. Arnold frater noster.
12. Andreas frater noster. Agnes soror nostra.
13. Barbara soror nostra.
14. Theodor frater noster. Venceslava, Petronella sorores nostrae.
15. Jachna opatka imbramowicka ⁵⁰.
16. Sigismundus frater noster. Eva soror nostra. Mathias frater noster.
17. Bronislaus conversus frater noster. Godefridus frater noster.
18. Martinus conversus frater noster.
19. Mathias prior Chebdoviensis ⁵¹. Agnes magistra soror nostra ⁵². Bartholomeus vitoviensis frater noster.
20. Stephanus, Petrus fratres nostri.
21. Anna conversa soror nostra.
22. Hedwigis soror nostra. Conradus conversus, Melchior conversus fratres nostri.
23. Bogdanus conversus frater noster.
24. Margarita, Preslava sorores nostrae.
25. Dobroslava soror nostra. Mathias prepositus Imbramovicensis ⁵³. Boguslaus frater noster. Petrus conversus frater noster. Petrus frater noster.
26. Clemencia soror nostra. Michael conversus frater noster. Boguslaus conversus frater noster.
29. Venceslaus frater noster. Boguslava soror nostra.
30. Michael, Paulus fratres nostri.

zwierzyniecką abbatissą czyli magistrą. Wydaje się jednak, że ta zapiska nie dotyczy odnotowanej pod 16 października (zob. przyp. 116) przeoryszy Anny Stupowskiej, gdyż występuje ona jako opatka i z nazwiskiem.

⁴⁹ Zob. przyp. 18.

⁵⁰ Jachna przeorysza w Imbramowicach w XV w.; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 414.

⁵¹ Zob. przyp. 18.

⁵² Przełożona Agnieszka otwiera poczet księgi sporządzony w XIX w. ArZw Teczka akt luźnych, bez sygn. Nic bliższego na jej temat nie wiadomo.

⁵³ Prawdopodobnie Maciej, prepozyt zwierzyniecki a od ok. 1528 imbramowicki; SHG cz. 2 z. 1: 1989 s. 173.

Maius

1. Simon frater noster.
2. Marcus frater noster.
3. Joannes frater noster.
4. Joannes prior Chebdoviensis ⁵⁴. Petrus frater noster. Sigismundus de Miechov frater noster. Marcus confrater.
5. Catharina in Plocko. Elisabeth Regina qua erat suscepta per Dominum Premonstratensem ⁵⁵.
6. Margarita soror nostra. Marca conversa soror nostra.
7. Petrus frater noster. Urbanus Chebdoviensis.
9. Joannes frater noster. Lucia soror nostra. Ivo conversus frater noster.
11. Gregorius frater noster.
12. Catharna soror nostra. Arnoldus prepositus huius loci ⁵⁶. Paulus frater noster. Anna czeska in Imbramowice.
13. Anna soror nostra. Paulus conversus frater noster. Nicolaus conversus frater noster.
14. Dobroslava conversa soror nostra.
15. Gregorius frater noster. Catharina soror nostra.
16. Jacobus, Marcus fratres nostri.
17. Petrus frater noster. Boguslava soror nostra. Milovanus conversus frater noster.
18. Ambrosius, Martinus fratres nostri. Venceslava soror nostra. Stephanus conversus frater noster.
19. Joannes conversus frater noster.
21. Salomea soror nostra. Bartholomeus prepositus huius loci ⁵⁷.
22. Mathias, Bogumilus conversus fratres nostri. Agnes soror nostra.
23. Silvester frater noster. Theodorus conversus frater noster. Adamus in Brzesko.

⁵⁴ Zob. przyp. 18.

⁵⁵ Nie mamy żadnych śladów, aby którakolwiek królowa o imieniu Elżbieta miała związki z zakonem norbertańskim. Wiadomo jedynie, że Elżbieta Łokietkówna królowa Węgier i Polski hojnie obdarowała kościoły w Krakowie; zob. J. Dąbrowski, PSB t. 6 s. 242–246, ale jej testament nie zawiera żadnych odniesień do Zwierzyńca, ani do innych domów norbertanek; zob. *Codex diplomaticus Hungariae*, wyd. G. Fejer, t. 9 cz. 5, Budae 1834 nr 214.

⁵⁶ Arnold prepozyt na Zwierzyńcu pod koniec XIII w.; *Zbiór dyplomów klasztoru mogińskiego*, wyd. E. Janota, Kraków 1867 nr 32; KodDKK t. 1 nr 82.

⁵⁷ Prepozyta o tym imieniu znają jedynie w Czarnowasach. Ołb. s. 55. Możliwe jednak, że jest to jeden z prepozytów zwierzynieckich z pierwszej połowy XIII w.; zob. przyp. 30.

24. Martinus, Christinus fratres nostri.
25. Vitoslava soror nostra. Bodalanus prior Chebdoviensis ⁵⁸.
27. Dobroslava soror nostra. Dobiesz conversus frater noster.
28. Margarita, Gertruda sorores nostrae. Florianus frater noster.
29. Venceslaus conversus frater noster. Scholastyka soror nostra.
30. Patres Laurentius et Joannes. Eufrosina et Ludmilla sorores nostrae.
31. Barbara soror nostra ⁵⁹.

Junius

1. Sdislaus et Wlostek conversi. Andreas in Chebdov.
2. Vit frater noster. Joannes prior Chebdoviensis ⁶⁰.
3. Kristina soror nostra. Martinus frater noster.
4. Kristinus clericus. Hendricus conversus frater noster. Justina soror nostra.
5. Jutta magistra soror nostra ⁶¹. Nicolaus frater noster.
7. Fabianus frater noster. Joannes frater noster. Albertus diaconus in Chebdov. Andreas frater noster.
8. Stoguanus frater noster. Margarita soror nostra.
9. Henricus conversus frater noster. Catharina conversa soror nostra, Magdalena conversa soror nostra. Prepositus Stanislaus frater noster ⁶².
11. Voslaus abbas Brestensis ⁶³.
12. Dobroslava soror nostra. Boemus, Jacobus, Laurentius conversi. Jacobus organarius frater noster.
13. Joannes frater noster. Boguslava soror nostra.
14. Jutta soror nostra. Martinus conversus.

⁵⁸ Zob. przyp. 18.

⁵⁹ W 1490 r. występuje siostra Barbara podprzeorysza; KodmK t. 1 90.

⁶⁰ Zob. przyp. 18.

⁶¹ Jutta lub Judyta występuje w rękopisach z XVII w. jako jedna z pierwszych przełożonych klasztoru na Zwierzyńcu, której rządy przypadają na koniec XII lub początek XIII w.; ArZw rps 75 s. 212–213, rps 65 s. 1–8, rps 42 s. 12.

⁶² Nie jest to zapewne prepozyt zwierzyniecki, bo ten został odnotowany 7 stycznia (zob. przyp. 22), chodzi tu przypuszczalnie o nieznanego bliżej prepozyta, odnotowanego w Strzel s. 726 pod 13 lutego.

⁶³ Opat Wojśław nie jest znany źródłom datowanym. Osoba o tym imieniu miała zasiadać na opactwie brzeskim w latach 1149–1178; zob. C. Deptuła, *O niektórych źródłach*, s. 200. Tradycja ta zapisana w XVIII w., wykazuje jednak sporo słabych punktów; por. J. Rajman, *The Origins of the Polish Praemonstratensian Circary*, „Anal. Praem.” t. 66: 1990 z. 3–4 s. 211–213.

15. Bogumila conversa soror nostra. Paulus conversus.
16. Sdislaus prepositus Busensis ⁶⁴. Margarita soror nostra.
17. Clara soror nostra. Nicolaus abbas Vitoviensis ⁶⁵.
18. Margarita soror nostra.
19. Sebastianus frater noster. Jan comes confrater noster ⁶⁶.
20. Dobroslava soror nostra. Laurentius frater noster. Andreas sandecensis.
22. Margarita et Bratomila sorores nostrae.
24. Hendricus prios Chebdoviensis ⁶⁷.
25. Catharina conversa soror nostra. Elisabeth soror nostra. Godfridus conversus frater noster.
26. Anna soror nostra. Henricus frater noster.
27. Conradus frater noster. Jan conversus. Petronella soror nostra.
28. Jacobus frater noster.
30. Mathias plebanus Brestensis. Petrus brestensis.
31. Zuzanna soror nostra.

Julius

2. Petrus Vitoviensis frater noster.
3. Boguslaus conversus, Christinus fratres nostri.
4. Valentinus, Wilhelmus fratres nostri.
5. Bratomila et Felicia sorores nostrae. Burchard abbas Vitoviensis ⁶⁸.
6. Joannes frater noster.
7. Bonifacius frater noster. Henricus Chebdoviensis.
8. Elisabeth soror nostra. Andreas chebdowski.
9. Martinus frater noster. Anna, Martina sorores nostrae.

⁶⁴ Ołb s. 16 notuje pod 14 lutego Zdzisława prepozyta w Strzelnie, natomiast Czarn, s. 226 i 228 Zdzisława prepozyta. Prepozyt o tym imieniu nie jest jednak poświadczony w Busku; R. Grodecki, *dz. cyt.*, s. 84.

⁶⁵ Opat o tym imieniu nie występuje w Witowie; Backmund, s. 424 Opactwo witowskie i klasztor zwierzyniecki utrzymywały ze sobą kontakty: na dokumencie prepozyta Tomasza z 1449 r. występują bracia domu witowskiego, a wśród nich kanonik Piotr, Mikołaj kustosz kościoła klasztornego na Zwierzyńcu oraz Jakub; zob. ZDM t. 3 nr 838.

⁶⁶ W Ołb. s. 23 pod 3 lutego występuje „Joannes nils de Uerbno”, ale Jana z zapiski zwierzynieckiej musimy poszukiwać wśród osób noszących tytuł komesa, np. w czasach Bolesława Wstydlwego, zob. KodDKK t. 1 nr 79, występuje Jan komes, a klasztor zwierzyniecki otrzymał od księcia rozległy przywilej. Możliwe, że przy tej okazji rycerstwo poczyniło nadania, a wśród nich komes Jan.

⁶⁷ Zob. przyp. 18.

⁶⁸ Opat skądinąd nieznan; por. N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 424.

10. Clemens, Martinus fratres nostri. Anna soror nostra.
11. Clemens, Martinus fratres nostri. Catharina soror nostra. Stanislaus prepositus Imbramovicensis ⁶⁹.
12. Petrus, Boguslaus fratres nostri.
13. Andreas, Valentinus fratres nostri. Patres Nicolaus et Henricus. Henricus abbas Teplensis ⁷⁰.
14. Wilhelmus, Nicolaus fratres nostri.
15. Jacobus frater noster.
16. Gerlachus abbas Brestensis ⁷¹. Ludomilla soror nostra. Joannes frater noster.
17. Patres Henricus et Jacobus.
18. Patres Nicolaus et Martinus. Jacobus organarius huius loci.
19. Catharina soror nostra. Petrus conversus frater noster.
20. Venceslaus prepositus huius loci ⁷². Goslaus et Vincentius conversi fratres nostri.
21. Margarita, Katharina sorores nostrae. Stanislaus sandecensis.
22. Patres Joannes et Donatus. Febronia soror nostra.
23. Vojslava soror nostra ⁷³. Stanislaus vitoviensis. Silvester prepositus huius loci ⁷⁴.
24. Scholastyka magistra soror nostra ⁷⁵. Christina soror nostra.
25. Magnus conversus frater noster. Slaveborius miles confrater noster ⁷⁶. Boryslava soror nostra.

⁶⁹ Stanisław Ilkusi prepozyt w Imbramowicach ok. 1490 r.; AGAD dyplom nr 2652.

⁷⁰ Zob. przyp. 24.

⁷¹ Gerlak opat w Brzesku zmarł w 1409 r.; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 412.

⁷² Wacław prepozyt na Zwierzyńcu w l. 1450–1476; ZDK t. 2 nr 551; ArZw dyplom 14.

⁷³ Siostrę Wojślawę notuje pod 9 listopada Ołb s. 84, a pod 7 listopada Strzel s. 760 i Żuk s. 69. Zapiski te dotyczą najprawdopodobniej Wojślawy, siostry możnego czeskiego Hroznaty, pierwszej przełożonej klasztoru norbertanek w Chocieszowie, która przeszła do tradycji jako fundatorka tego zgromadzenia. Jej zgon odnotował nekrolog chocieszowski pod 22 listopada; zob. *Das älteste Totenbuch das Prämonstratenser Chorfrauenstiftes Chotieschau*, s. 38. Wojśława była żoną możnego krakowskiego (prawdopodobnie kasztelana) i pod koniec XII w. przebywała z całą pewnością w Krakowie. Wartościowa tradycja zwierzyniecka z XVII w. utrzymuje, że Wojśława przeprowadziła na Zwierzyńcu reformę premonstratenską; zob. J. Rajman, *The Origins of the Polish Praemonstratensian Circary*, s. 213.

⁷⁴ Prepozyt skądinąd nieznan, być może postać z pierwszej połowy XIII w., zob. przyp. 30.

⁷⁵ Odnotowana w Ołb s. 94.

⁷⁶ W źródłach małopolskich z XII i XIII w. nie napotkaliśmy na rycerza Sławobora.

26. Catharina soror nostra. Petrus prepositus huius loci ⁷⁷.
27. Stanislaus, Joannes fratres nostri. Martinus conversus frater noster. Cristina soror nostra. Agnes in Czarnowansy. Blasius abbas Chebdoviensis ⁷⁸.
28. Henricus conversus frater noster. Ratislaus prior Chebdoviensis ⁷⁹.
29. Godfridus, Gostislaus fratres nostri. Stanislava soror nostra.
30. Agnes soror nostra.
31. Boguslava, Elizabeth sorores nostrae.

Augustus

1. Andreas sandecensis. Nicolaus subprior Chebdoviensis. Mathias custos Chebdoviensis. Nicolaus conversus.
2. Andreas piscator. Martinus frater noster.
3. Jacobus prepositus Plocensis ⁸⁰. Adamus conversus frater noster.
4. Stanislaus prepositus huius loci ⁸¹. Jachna abbatissa Imbramoviensi ⁸².
5. Flora abbatissa huius loci ⁸³. Joannes abbas Sandecensis ⁸⁴.
6. Stanislava conversa soror nostra. Stanislaus prior Chebdoviensis ⁸⁵. Nicolaus in Plocko.
7. Joannes conversus frater noster. Eufemia soror nostra.
8. Bartholomeus frater noster. Philippus abbas Brestensis ⁸⁶.
9. Elisabeth conversa soror nostra. Mathias conversus.
10. Nicolaus conversus frater noster. Stephanus frater noster.
11. Catharina soror nostra.
13. Sophia soror nostra.
14. Jacobus conversus Chebdovski. Viktoria soror nostra.
16. Zuzanna et Eufemia sorores nostrae.

⁷⁷ Zob. przyp. 15.

⁷⁸ Błażej opat w Brzesku, zmarł 21 czerwca 1226; S. Kuraś, *dz. cyt.*, s. 412.

⁷⁹ Zob. przypis 18.

⁸⁰ Prepozyt ten nie jest znany. N. Backmund nie uwzględnił w swoim wykazie m. in. prepozyta Mikołaja poświęconego w 1314 r.; *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka*, wyd. S. M. Szacherska, t. 1, Warszawa 1975 nr 19.

⁸¹ Zob. przyp. 22.

⁸² Zob. przyp. 50.

⁸³ Flora przeorysza zwierzyniecka ok. 1385; ZDM t. 4 nr 945.

⁸⁴ W katalogu opatów z Nowego Sącza jest sześć osób o tym imieniu; B. Kumor, *dz. cyt.*, s. 474.

⁸⁵ Zob. przyp. 18.

⁸⁶ Filip opat w Brzesku ok. 1360; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 412.

17. Martinus conversus frater noster.
19. Joannes frater noster. Vladislaus abbas Vitoviensis ⁸⁷. Venceslaus conversus frater noster.
20. Ludmilla abbatissa huius loci ⁸⁸. Mathias conversus frater noster. Thomas prior Chebdoviensis ⁸⁹.
21. Barbara soror nostra. Petrus familiaris et confrater.
22. Dobieslaus prepositus Plocensis ⁹⁰. Thomas prior Chebdoviensis ⁹¹. Andreas Vitoviensis.
23. Albertus conversus frater noster.
24. Nicolaus frater noster. Aleksander prepositus huius loci ⁹².
26. Ludmilla ducissa ⁹³. Stanislaus prepositus Krzyżanoviensis ⁹⁴.
27. Petrus frater noster.
28. Sophia conversa soror nostra.
29. Joannes conversus frater noster.
30. Sigfridus frater noster. Albertus abbas Vitoviensis 1359 obiit ⁹⁵.
31. Dobroslava soror nostra ⁹⁶.

September

1. Radoslaus, Conradus fratres nostri. Agatha, Bertha sorores nostrae.
2. Marta soror nostra.
3. Marta soror in Imbramovice.
4. Andreas frater noster. Andreas conversus.
5. Zuzanna et Benedicta sorores nostrae.

⁸⁷ Opat skądinąd nieznan.

⁸⁸ Ludmiła przeorysza na Zwierzyńcu w l. ok. 1325–1357; KodMłp t. 3 nr 713 KodMłp t. 1 nr 172.

⁸⁹ Zob. przyp. 18.

⁹⁰ Prepozyt skądinąd nieznan, zob. przyp. 80.

⁹¹ Zob. przyp. 89 i 18.

⁹² Prepozyt skądinąd nieznan, być może postać z pierwszej połowy XIII w.; zob. przyp. 13 i 30.

⁹³ Ludmiła, żona księcia opolsko-raciborskiego Mieszka Płatonogiego. Założyła klasztor norbertanek w Rybniku, przeniesiony następnie do Czarnowasów koło Opola. Czarn s. 226 i 228 notuje jej zgon pod 14 stycznia i 20 października.

⁹⁴ Prepozyt skądinąd nieznan, zob. przyp. 25.

⁹⁵ Wojciech opat witowski. W dniu 10 marca 1359 on i przeor Mikołaj dokonywali jeszcze zamiany dóbr z królem Kazimierzem, zob. ZDM t. 1 nr 90.

⁹⁶ Ołb. s. 34 notuje zgon siostry Dobroslawy ze Zwierzyńca pod 5 kwietnia.

6. Elisabetha soror nostra. Leonardus comes ⁹⁷. Dorota conversa.
7. Martinus abbas Brestensis ⁹⁸.
8. Joannes frater Chebdoviensis.
9. Patres Joannes et Andreas. Albertus clavigerus frater noster.
10. Bronislava et Vojslava sorores nostrae ⁹⁹. Martinus et Mathias fratres nostri.
11. Wilhelmus frater noster.
12. Henricus abbas Brestensis ¹⁰⁰. Joannes frater noster. Gregorius abbas Neosandecensis ¹⁰¹.
13. Vincentius prepositus huius loci ¹⁰². Leonardus frater noster. Nicolaus conversus frater noster.
14. Boguslaus, Nicolaus fratres nostri. Dobroslava soror nostra. Bertholdus et Mathias conversi. Cristina soror nostra.
16. Nicolaus frater noster. Fridericus conversus frater noster. Nicolaus Sandecensis. Ludomisl in Chebdov.

⁹⁷ W Ołb s. 3 i 83 komes Leonard został odnotowany pod 1 stycznia i 7 listopada. Pochodził z rodu Łabędziów, był synem Świętosława, a wnukiem Piotra Włostowica; M. Friedberg, *Ród Łabędziów w wiekach średnich*, „Roczniki Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” t. 7: 1924–25 s. 27 i 95. Nieśluszenie zakwestionował te ustalenia M. Cetwiński, *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*, Wrocław 1982 s. 13. Komes Leonard mógł trafić do nekrologu zwierzynieckiego zupełnie niezależnie od Ołbina. Należy bowiem wspomnieć, że kościół Salwatora, który został w końcu XII w. inkorporowany do klasztoru, był prawdopodobnie fundacją Piotra Włostowica; J. Rajman, *Dominus-comes*, s. 358–363 i n., możliwe też, że wnuk Piotra, Leonard poczynił nadania na rzecz norbertanek zwierzynieckich, podobnie jak uczynił to na rzecz innej fundacji Jaksy, klasztoru bożogrobców w Miechowie.

⁹⁸ Marcin opat w Brzesku ok. 1320 r.; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 412. Opat o tym imieniu występuje także w 1457 r.; ArKr Acta Episcopalia Cracoviensia t. 21 s. 161.

⁹⁹ Ta podwójna commemoracja może dotyczyć dwu zasłużonych w dziejach klasztoru na Zwierzyńcu sióstr, Wojstawy z Czech oraz błogostawionej Bronislawy, zob. objaśnienia w przyp. 32 i 73.

¹⁰⁰ Henryk opat w Brzesku ok. 1369; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 412.

¹⁰¹ Grzegorz opat w Nowym Sączu, druga połowa XV w.; *tamże*, s. 418; por. uwagę w przyp. 20.

¹⁰² W latach 1238–1244 występuje opat brzeski o tym imieniu; N. Backmund, *dz. cyt.* i Ołb s. 85. Zważywszy na ścisłe kontakty między Brzeskiem a Zwierzyńcem w pierwszej połowie XIII w. wyrażające się m. in. w używaniu przez opatów brzeskich tytułów opatów zwierzynieckich możemy uznać, że osoby te są tożsame. W klasztorach norbertańskich, a zwłaszcza między opactwem macierzystym a filią, istniał zwyczaj przechodzenia dostojników z jednego domu do drugiego; por. przyp. 30.

17. Venceslaus dux Poloniae ¹⁰³. Stanislaus in Chebdov. Mathias prepositus Plocensis ¹⁰⁴.
18. Vincentius comes ducatus Mazoviensis confrater noster ¹⁰⁵. Mathias abbas Vitoviensis ¹⁰⁶.
19. Gregorius vicarius huius loci. Catharina chmielarka.
20. Catharina soror nostra. Anna de Skarbimiria soror nostra. Nicolaus, Joannes fratres nostri.
21. Stanislaus prior Chebdoviensis ¹⁰⁷.
23. Jacobus frater noster.
24. Albertus frater in Brzesko. Miloslaus conversus. Nicolaus plebanus Brestensis.
25. Martha soror nostra. Gotardus frater noster.
26. Mathias prepositus huius loci ¹⁰⁸. Bonifacius frater noster. Sere-nissimus Boleslaus dux Poloniae confrater noster ¹⁰⁹.

¹⁰³ Żaden z książąt dzielnicowych o tym imieniu nie tytułował się księciem Polski. Spośród wielu z nich bezpośrednie związki ze Zwierzyńcem mógł mieć Wacław oświęcimsko-zatorski, zmarły w 1465 r.; por. ArZw dyplom 11. Nie można jednak wykluczyć, że zapiska ta dotyczy Wacława II Przemyśłydy, który koronował się na króla Polski w 1300, a podczas swoich krótkich rządów otaczał opieką klasztor (Tynec, Mogiła, Miechów, Henryków i in.); jest zatem możliwe, że i klasztor zwierzyniecki otrzymał od niego nadania i przywileje, aczkolwiek nie zachowały się ku temu żadne przekazy źródłowe; por. B. Włodarski, *Polska i Czecho w drugiej połowie XIII i początkach XIV w.*, Lwów 1931 s. 164. Zgon Wacława odnotował nekrolog opactwa cystersów w Pelplinie pod 21 czerwca; MPH t. 4 s. 90. Silne związki między polskimi i czeskimi klasztorami norbertańskimi potwierdzają Doks i Strzel oraz występowanie zakonników czeskiego pochodzenia m. in. w Płocku oraz na Zwierzyńcu (np. w naszym nekrologu Wacław czeski, Anna czeska w Imbramowicach).

¹⁰⁴ Prepozyt skądinąd nieznan; zob. przyp. 80.

¹⁰⁵ Rycerz Wincenty wzmiankowany jest w 1261 r.; *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 1, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877 nr 392. Był on przypuszczalnie ofiarodawcą dóbr w ziemi czerskiej dla klasztoru w Skowieszynie (Kazimierzu Dolnym), filii Zwierzyńca; por. J. Rajman, *Nadanie dóbr skowieszynskich klasztorowi na Zwierzyńcu pod Krakowem*, w: *Problemy dziejów i konserwacji miast zabytkowych*, pod red. R. Szczygła, Radom–Kazimierz Dolny, 1990 s. 30.

¹⁰⁶ Maciej z Krzesnej opat w Witowie ok. 1396 r. lub opat Maciej ok. 1533; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 424.

¹⁰⁷ Zob. przyp. 18.

¹⁰⁸ Zob. przyp. 13.

¹⁰⁹ Źródła wykazują związki z klasztorem księcia Bolesława Kędzierzawego, którego śmierć Ołb s. 4 notuje pod 5 stycznia; por. Z. Kozłowska-Budkowa, *Który Bolesław?*, w: *Prace z dziejów Polski feudalnej*, Warszawa 1960 s. 82–83, gdzie opowiada się za datą 30 października. Bolesław Kędzierzawy zwolnił dobra norbertanek zwierzynieckich od ciężarów prawa książęcego, możliwe zatem, że powyższa zapiska dotyczy właśnie jego.

27. Zuzyslava soror nostra. Mathias in Imbramowice.
28. Helena ducissa ¹¹⁰. Martinus abbas Brestensis ¹¹¹.
30. Bonifacius frater noster. Adalbertus prepositus huius loci ¹¹².

October

1. Nicolaus frater noster. Martha novicia. Cristina soror nostra.
2. Blasius frater noster. Cristina, Sdislava sorores nostrae. Stephanus prior Chebdoviensis ¹¹³.
3. Patres Lobardus, Joannes, Martinus.
4. Febronia soror nostra. Joannes prepositus huius loci ¹¹⁴.
5. Sapientia soror nostra.
6. Cristina et Petronella sorores nostrae.
7. Agnes.
8. Bartholomeus sartor conversus frater noster. Stephanus, Thomas conversi. Clemens prepositus in Imbramowice ¹¹⁵.
9. Drogosz conversus.
10. Jacobus conversus, Stanislaus frater noster.
12. Albertus plebanus Brestensis. Nicolaus conversus frater noster.
13. Stanislaus in Brzesko. Mathias in Vitov. Stanislaus frater noster.
14. Stanislaus frater noster.
15. Stanislaus Vitoviensis. Angelus conversus. Stanislaus de Żychlin frater noster.
16. Anna Słupowska abbatissa huius loci ¹¹⁶. Nicolaus frater noster. Anna in Plocko.

¹¹⁰ Helena, żona Kazimierza Sprawiedliwego, zmarła ok. 1202–06 r. zob. T. Wasilewski, *Helena księżniczka znojemska, żona Kazimierza Sprawiedliwego. Przyczynek do dziejów stosunków polsko-czeskich w XII–XIII w.*, w: „Przełęcz Historyczny” t. 69: 1978 z. 1 s. 115–120 ustalił, że pochodziła ona nie z Rusi, lecz z możnego czeskiego rodu książąt znojemskich, wybitnych protektorów zakonu norbertańskiego. Zapiska wrocławska z 2 listopada (Oib s. 32) nie jest pewna, brzmi bowiem „Helena ductrissa”. O związkach Heleny ze Zwierzyńcem nic nie wiadomo, pewne jest natomiast, że jej mąż nadał klasztorowi kompleks dóbr w ziemi lubelskiej, zob. J. Rajman, *Nadanie dóbr skowieszyńskich*, s. 25–28.

¹¹¹ Marcin opat w Brzesku ok. 1457 r.; ArKrAep t. 21 s. 161.

¹¹² Wojciech prepozyt na Zwierzyńcu ok. 1383 r.; ZDM t. 4 nr 1065.

¹¹³ Zob. przyp. 18.

¹¹⁴ Zob. przyp. 16.

¹¹⁵ Prepozyt skądinąd nieznany. Wykaz sporządzony przez N. Backmunda (dz. cyt.), nie uwzględnił prepozyta Jana z 1353 r.; ZDM t. 4 nr 944, Marcina z 1437 r.; AGAD dyplom 2534 oraz Nankera z 1421–22, który poprzednio był prepozytem na Zwierzyńcu; K. Kramarska-Anyszek, dz. cyt.

¹¹⁶ Anna Słupowska przeorysza na Zwierzyńcu w l. 1484–1511; *tamże*, s. 160.

17. Stanislaus.
18. Matheus prepositus huius loci ¹¹⁷. Joannes abbas Sandecensis ¹¹⁸.
19. Petrus frater noster.
21. Marcus, Miachael fratres nostri.
22. Gregorius conversus frater noster. Helena soror in Busko.
23. Petrus conversus.
24. Margarita conversa. Polixena soror nostra.
25. Jacobus conversus frater noster. Stanislaus frater noster.
26. Boguslava conversa soror nostra. Albertus frater noster.
27. Patres Joannes et Sigmuntus. Albertus frater noster.
28. Dorota soror nostra.
29. Gregorius abbas Vitoviensis ¹¹⁹.
30. Nicolaus frater noster. Anna soror nostra.
31. Anna Chelmska abbatissa huius loci 1537 ¹²⁰.

November

1. Jacobus frater noster. Joannes Gnath Sandecensis.
4. Nicolaus frater noster.
6. Petronella soror nostra.
7. Paulus frater noster.
8. Vitoslaus frater noster. Ursula in Imbramowice.
12. Margerita soror nostra. Martinus frater Sandecensis.
13. Nicolaus abbas Chebdoviensis ¹²¹. Paulus frater noster.
14. Nicolaus vicarius in Busko.
15. Leonardus frater noster.
16. Stagneus prepositus huius loci ¹²². Joannes frater noster.
17. Albertus prepositus in Imbramowice ¹²³.

¹¹⁷ Być może jest to zdublowana i nieco zniekształcona zapiska dotycząca odnotowanego na Ołbinie prepozyta Matiasa; zob. przyp. 13.

¹¹⁸ Było kilku opatów w Nowym Sączu o tym imieniu; N. Backmund, dz. cyt., s. 418.

¹¹⁹ Grzegorz opat w Witowie ok. 1224 tytułował się także opatem buskim. Inny opat o tym samym imieniu występuje w 1464 r.; *tamże*.

¹²⁰ Zob. przyp. 44.

¹²¹ Być może jest to zdublowana zapiska dotycząca opata Mikołaja wzmiankowanego ok. 1425 r.; zob. przyp. 26.

¹²² Stogniew prepozyt na Zwierzyńcu ok. 1398–1422; *Antiquissimi libri iudicales terre Cracoviensi*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1884–1886 nr 7295; DokIm nr 17.

¹²³ Albert prepozyt w Imbramowicach ok. 1392; *tamże*, s. 81.

18. Paulus de Golcza abbas Sandecensis ¹²⁴.
20. Joannes conversus frater noster. Martinus conversus in Chebdov.
23. Joannes frater noster. Nicolaus prior Chebdoviensis et plebanus Brestensis ¹²⁵.
24. Mathias et Joannes fratres nostri. Joannes oppidanus de Kleparz confrater noster. Joannes Kozbial servus huius loci ¹²⁶.
27. Klemens frater noster. Albertus prepositus Krzyżanoviensis ¹²⁷. Martinus prior Vitoviensis ¹²⁸.
28. Nicolaus professus Vitoviensis. Martinus frater noster.
29. Jacobus vicarius huius loci.

December

1. Abraham prepositus Buscensis ¹²⁹.
2. Laurentius confessarius huius loci. Joannes conversus frater noster.
3. Nicolaus conversus et Mathias fratres nostri.
4. Stanislaus abbas Chebdoviensis ¹³⁰. Joannes Chroznata prior et professus Chebdoviensis ¹³¹.
5. Mathias abbas Neosandecensis ¹³².
8. Helena soror nostra.
11. Jacobus abbas Chebdoviensis ¹³³. Franciscus conversus frater noster.

¹²⁴ Paweł z Gołczy, opat w Nowym Sączu, zmarł w 1590 r.; B. Kumor, *dz. cyt.*, s. 474.

¹²⁵ Zob. przyp. 18.

¹²⁶ W 1441 r. w imieniu prepozyta Tomasza występował Mikołaj Kozbial; *ArKr AOf t. 6 s. 197, 204.*

¹²⁷ Prepozyt skądinąd nieznany; zob. przyp. 25.

¹²⁸ Przeor skądinąd nieznany.

¹²⁹ Abraham prepozyt w Busku ok. 1502; R. Grodecki, *dz. cyt.*, s. 84.

¹³⁰ Zob. przyp. 19.

¹³¹ Przeprowadzonej pod koniec XII w. reformie premonstratenskiej patronował opat ołbiński Cyprian, a dużej pomocy udzieliły klasztory czeskie, które, jak Strahov, stały się następnie zwierzchnikami polskich zgromadzeń. Wydaje się, że szczególna rola przypadła rodzinie możnego Hroznaty, fundatora klasztorów w Tepli i Chocieszowie. On i jego siostra Wojstawa przebywali w Krakowie około 1197 r. Możliwe, że przeor Jan to krewny wspomnianego protektora premonstratensów; zob. J. Rajman, *The Origins of the Polish Praemonstratensian Circary*, s. 207 i nast.

¹³² Matias opat w Nowym Sączu w l. 1413–1419; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 418.

¹³³ Jakub opat w Brzesku w l. 1460 i nast.; *tamże*, s. 412.

12. Piechna abbatissa huius loci ¹³⁴. Gregorius plebanus in Mucharz frater noster ¹³⁵.
13. Stanislaus Poręba abbas Chebdoviensis ¹³⁶.
14. Jacobus abbas Chebdoviensis ¹³⁷.
15. Katarina Boguchwałowa qua dederat sexaginta marcas in exemendam Modlnica villam ¹³⁸.
18. Helena soror nostra.
19. Elisabeth priorissa Krzyżanovicensi ¹³⁹. Beatrix et Elisabeth sorores nostrae.
21. Jan Hincza frater noster. Nicolaus frater noster.
22. Elisabeth et Piechna sorores nostrae.
23. Elisabeth soror nostra. Nicolaus conversus frater noster. Christina soror nostra.
24. Vladislaus rex Poloniae ¹⁴⁰.
26. Bartholomeus professus Chebdoviensis.
27. Venceslaus czeski frater noster.

¹³⁴ Piechna przeorysza na Zwierzyńcu w l. 1378–82 oraz inna o tym samym imieniu w l. 1448–57; K. Kramarska-Anyszek, *dz. cyt.*, s. 160.

¹³⁵ Mucharz w ziemi zatorskiej był własnością klasztoru zwierzynieckiego już w 1254 r.

¹³⁶ Stanisław Poręba opat w Brzesku ok. 1391 r.; N. Backmund, *dz. cyt.*, s. 412, zob. przyp. 19.

¹³⁷ Zob. przyp. 18.

¹³⁸ Wieś Modlnicę koło Krakowa klasztor oddał w zastaw około połowy XV w.

¹³⁹ Przeorysza skądinąd nieznana.

¹⁴⁰ Najbliższe związki z zakonem norbertańskim miał król Władysław Jagiełło (zmarł 1 czerwca 1434 r.), który ufundował na początku XV w. klasztor Świętego Ducha w Nowym Sączu; ZDM t. 6 nr 1737, 1762, 1858. Był także zwolennikiem reformy klasztorów norbertanek w Małopolsce, którą usiłowano przeprowadzić w 1415 r. za zgodą kapituły generalnej i papieża; zob. J. Fijałek, *Mistrz Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w okresie soboru bazylejskiego*, t. 1, Kraków 1900 s. 145–146; K. Hartlieb, *Dla pomnożenia chwały Bożej. Jagiełłowe i Jadwigi fundacje i darowizny na rzecz Kościoła w Koronie i Litwie*, NP t. 1: 1946 s. 5–42.